

The Gospel
according
to Luke
in Belarusian

Паводле
Луки
Святое
Евангелле

Аўтары-складальнікі:

А. Г. Барысюк, А. І. Бокун, С. А. Брышцель,
А. А. Суша, А. У. Унучак

Паводле Лукі Святое Евангелле = The Gospel according to Luke in
П12 Belarusian / [аўт.-склад.: А. Г. Барысюк і інш.]. – Мінск : Нацыянальная
бібліятэка Беларусі, 2021. – 146 с. : 20 с. іл.

ISBN 978-985-7235-64-3

Рэпринтнае выданне Евангелля паводле Лукі ў перакладзе Лукаша
Дзекуць-Малея і Антона Луцкевіча з'яўляецца першым узнаўленнем важнага
помніка гісторыі і культуры Беларусі XX ст. Разам з Евангеллем уваже-
чытака прадстаўлены даследаванні па гісторыі беларускіх перакладаў Бібліі,
разглядаеца ўплыў Бібліі на грамадскае жыццё, а таксама асноўныя моманты
біографіі знакамітага брэсцкага пастара Лукаша Дзекуць-Малея (1888–1955),
ініцыятара і рэалізатора самага папулярнага перакладу біблейскіх тэкстаў на
сучасную беларускую мову ў ХХ ст.

УДК 27.247.7
ББК 86.37.20

ISBN 978-985-7235-64-3 (асобн. кн.)
ISBN 978-985-7235-66-7

• Барысюк А.Г., 2021
• Бокун А.І., 2021
• Брышцель С.А., 2021
• Суша А.А., 2021
• Унучак А.У., 2021
• Перакладчык установа
Природна-матэматычны факультэт БНТУ, 2021

Іншыя аўторы

Лізавета Дзекуць-Малей, Лукаш Дзекуць-Малей (малодшы). 6

Чалавек царквы і грамадства

Аляксандар Барысюк, Васіль Крэйдзіч, Сяргей Брышцель,
Сяргей Радковіч, Юрый Апановіч. 7

Слова пра Кнігу

Алесь Суша. 8

Пераклады Бібліі на беларускую мову

Антоні Бокун 11

Біблія – крыніца перамен у грамадстве

Еманэс Раймер 19

Брест і Біблія: ад Рэфармацыі да Лукаша Дзекуць-Малея

Валерый Мароз 23

Лукаш Дзекуць-Малей: хрысціянін і беларус

Андрусь Унучак 28

Андрусь Унучак

ЛУКАШ ДЗЕКУЦЬ-МАЛЕЙ: ХРЫСЦЯНІН І БЕЛАРУС

Пастар Лукаш Дзекуць-Малей (1888–1955), без сумнення, фігура нацыянальнага маштабу. Першы перакладчык Бібліі на сучасную беларускую мову, стваральнік беларускага школьніцтва на Гродзеншчыне, заснавальнік евангельскіх цэрквau у Заходній Беларусі, ён пакінуў значны след у айчынай гісторыі. Л. Дзекуць-Малей – чалавек беларускага Вялікага евангельскага прабуджэння, якое паўплывала на многія сферы жыцця грамадства ў 1920-я – 1930-я гг.

Гэтае выданне з'яўляецца першай сиробай рэпрынтнага ўзнаўлення Евангеляя паводле Лука ў перакладзе Л. Дзекуць-Малея і Антона Луцкевіча. Яно выйшла з друку ў 1926 г. у баптысцкім выдавецтве «Компас» у Лодзі, і сёлета снаўніеца 95 гадоў з той знакавай для беларускай гісторыі і культуры падзеі. Разам з тэкстам Евангеляя, на нашу думку, чытачу будзе цікава пазнаёміцца з біяграфіяй ініцыятара яго перакладу і тым гістарычным кантэкстам, у якім ён жыў і працаўаў.

Дзякуючы шматгадовай працы многіх даследчыкаў асноўныя моманты біяграфіі і сінадчыны Л. Дзекуць-Малея вывучаны на належным узроўні. Тут варта згадаць даробак дыякана Брэсцкай царквы евангельскіх хрысціян баптыстаў на вуліцы Фартэчнай Сцяпану Пекуна (1944–2018), брытанскага даследчыка беларускай гісторыі і культуры Гая Пікарды (1931–2007), гісторыкаў Алены Глагоўскай, Уладзіміра Лихоўскага, Андрэя Чарнякевіча, Анатоля Сідаровіча, Сяргея Чыгрына і інш.

Вытокі

Лукаш Дзекуць-Малей нарадзіўся ў вёсцы (із засценку) Вялікія Шастакі Слонімскага павета Гродзенскай губерні (цяпер Дзятлаўскі раён Гродзенскай вобласці). Звесткі пра месца свайго нараджэння сам Л. Дзекуць-Малей 28 кастрычніка 1925 г. падаў у польскія органы ўлады ў сувязі з атрыманнем польскага грамадзянства. Там жа ён назначыў, што Вялікія Шастакі належалі да «Раготнаўскай гміны»¹. У 1897 г. гэты фальварак, дзе жыло 9 чалавек, належаў да Раготнаускай воласці².

Згодна з усерасійскім перапісам 1897 г. у Слонімскім павеце Гродзенскай губерні жыло 226 274 чалавекі. Большасць складалі працаваслаўныя – больш за 167 000 чалавек, католікаў налічвалася больш за 23 000 і толькі 156 чалавек быўлі пратэстантамі³.

Гістарычны кантэкст

У 1888 г. (год нараджэння Л. Дзекуць-Малея) у Расійскай імперыі пырок адзначалася 900-годдзе хрышчэння Русі. На ўсёй краіне праводзіліся святочныя мерапрыемствы, якія арганізоўваліся на дзяржаўным узроўні. Так, у Гродне, падчас царкоўнага ходу да Каложскай царквы абодва берагі Нёмана «былі абстаўлены войскамі», ва ўрачыстым шэсці бралі ўдзел губернатар, камандзір пяхотнай дывізіі, якая стаяла каля Гродна, ірадстаўнікі праваслаўнага духавенства і праваслаўных брацтваў. Падобныя мерапрыемствы ладзіліся і ў шэрагу іншых мясцовасцей роднай Л. Дзекуць-Малею Гродзеншчыны – Пружанах, Ваўкавыску, Ізабеліне, а таксама ў Брэсце. Практычна кожная ўрачыстасць заканчвалася спяваннем гімна «Боже, Царя

¹ Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці (ДАВВ). – Ф. 1. Вон. 2. Спр. 2327. Арк. 48.

² Гарады і вёскі Беларусі: энцыклапедыя : у 10 т. / Нац. акадэм. навук Беларусі, Інстытут гісторыі наукаў, атрыфографіі і фальклору. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя І. Брускі, 2004–2019. – Т. 9: Гродзенская вобласць, кн. 2. – Мінск, 2016. – С. 225.

³ Первая всеобщая перепись населения Российской империи. IX Тройницкая

храни», дэманстрацыяй партрэтаў імператара Аляксандра III і ікон св. Уладзіміра. Падобныя паводле зместу і формы мерапрыемствы праводзіліся і ў наступным 1889 г., калі адзначалася 50-годдзе «ўзяднання ўніятаў» з праваслаўем⁴.

З іншага боку, у 1888 г. даволі шырока, хоць і падпольна, адзначаліся 25-я ўгодкі паўстання 1863–1864 гг. Вядомая гродзенская пісьменніца Эліза Ажэніка спецыяльна да гэтай даты напісала свае знамітыя творы – раман «Над Нёманам» і серыю павес «Gloria victis»⁵.

Нараджэнне Л. Дзекуць-Малея супала з часам культурнай і духоўнай барацьбы за сэрцы і разумы беларусаў. З аднаго боку, адчуваўся ўплыў моцнай мясцовай традыцыі, якая захавалася яшчэ з часоў Рэчы Паспалітай, а з іншага – палітыкі ўлад Расійскай імперыі, якія хацелі, каб гэты край «стаў рускім».

Пасля паражэння нацыянальна-вызваленчага паўстання 1863–1864 гг. расійскае кіраўніцтва імкнулася выкрасліць з публічнай сферы памяць пра Вялікае Княства Літоўскага (ВКЛ). Даходзіла да барацьбы з назвамі вёсак і мястечак, вуліц і плошчаў гарадоў, і нават з фотаздымкамі. Так, забаранілі распаўсюджваць праз разносны гандаль фотаздымкі карцін вядомага мастака Яна Матэйкі, сярод якіх «Прыняцце Стэфана Баторыем Рускага пасольства», «Падзелы Польшчы» і інш. У архівах захоўваецца шэраг паліцыйскіх паведамленняў пра гандаль рэпрадукцыямі карцін з адлюстраваннем гісторыі ВКЛ. Большасць гэтых спраў адносіліся да Віленскай і Гродзенскай губерні, дзе і нарадзіўся герой гэтага нарыса. Напрыклад, ёсць звесткі аб tym, што ў Гродзенскай губерні ў 1880 г. распаўсюджваліся фотакопіі карцін Яна Матэйкі, прысвечаных паўстанню 1863–1864 гг.⁶

⁴ Раманаў С. Спектакль для правінцыі: афіцыйная святочная культура мястечка Свіслач (другая палова XIX – пачатак XX ст.) / С. Раманаў // Мінулас і сучаснасць Свіслацкага краю : зборнік навуковых артыкулаў. – Мінск, 2018. – С. 156.

⁵ Ажэніка Э. Над Нёманам : раман ; Gloria victis : павесы / Эліза Ажэніка. – Мінск : Беларуская навука, 2020. – С. 15.

⁶ Соркіна І. Наўпака царызму ў Беларусі пасля паўстання 1863–1864 гг. (на матэрыялах Літоўскага дзяржаўнага гістарычнага архіва) / І. Соркіна // Паўстанне 1863–1864 гг. у Польшчы, Беларусі, Ліве і Украіне: гісторыя і памяць : зборнік

Гістарычныя даследаванні, архіўныя дакументы, матэрыялы пе-рыядычнага друку і іншыя крыніцы паказваюць, што ў канцы XIX – пачатку XX ст. існавала некалькі альтэрнатыў развіцця беларускага грамадства. Найважнейшай жа задачай было аднаўленне беларускай дзяржаўнасці. Праблемай у гэтым кірунку стала тое, што ўлады Расійскай імперыі, якая далучыла Беларусь у канцы XVIII ст., адмаўлялі сам факт існавання асобнага беларускага народа, лічачы беларусаў часткай «вялікай рускай нацыі». У такіх умовах было небяспечна нават падымаць пытанне пра беларускую дзяржаўнасць.

Царскі ўрад імкнуўся максімальна аслабіць уплыў мясцовых беларускіх эліт у сферы гістарычнай памяці. Дасягненню гэтай мэты павінна была служыць змена сацыякультурнага ландшафту, а таксама арганізацыя святкавання юбілеяў, якія адносіліся да расійскай гісторыі, і забарона на святкаванне памятных дат, звязанных з гісторыяй Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай. Нералічым толькі некаторыя расійскія юбілеі, святкаванне якіх у Беларусі было абавязковым і мела ідэалагічную значнасць для царскага ўрада: 1862 г. – святкаванне 1000-годдзя Расійскай дзяржавы, 1872 г. – 200-годдзе імператара Пятра I, 1877 г. – 100-годдзе імператара Аляксандра I, 1888 г. – 900-годдзе «хрышчэння Рускай зямлі», 1889 г. – 50-годдзе «ўзяднання ўніятаў», 1896 г. – 100-годдзе з часу смерці імператрыцы Кацярыны II, 1899 г. – 100-годдзе з дня нараджэння імпэта Аляксандра Пушкіна, 1902 г. – 100-годдзе Гродзенскай губерні, 1912 г. – 100-годдзе «Айчыннай вайны» 1812 г. Адначасова расійскія ўлады змянілі беларускі тапонімічны ландшафт, замяняючы назвы «польскія» і «каталіцкія» на «рускія» і «праваслаўныя». Так, за адзін толькі 1866 г. у Гродзенскай губерні (куды ўваходзіў і Брэст) было перайменавана 558 населеных пунктаў⁷.

Эліты Беларусі, у сваю чаргу, імкнуліся захаваць памяць пра ВКЛ і Рэч Паспалітую шляхам шырокага, хоць ізлегальнага святка-

вания 300-годдзя Люблінскай уніі ў 1869 г., 200-годдзя перамогі арміі Рэчы Паспалітай над туркамі над Венай у 1883 г. і асабліва 25-годдзе паўстання 1863–1864 гг. у 1888 г., 100-годдзе з дня нараджэння вядомага беларуска-польскага паэта Адама Міцкевіча ў 1898 і 1899 гг.⁸

Важна адзначыць, што для святкавання міцкевічаўскага юбілею ў Вільні быў створаны адмысловы таемны камітэт па ўстаноўцы помніка паэту. Сакратаром гэтага камітета стаў класік беларускай літаратуры Францішак Багушэвіч, якому належала знакамітая слоўны «Не пакідайце мовы нашай беларускай, каб ня ўмерлі...». Паэт напісаў гэты радкі ў 1891 г., калі становінча беларускай мовы было вельмі складаным. У 1863–1900 гг., у выніку забароны беларускага друку, у Расійскай імперыі па-беларуску выйшлі толькі 9 брашур невялікага фармату, агульным аб'ёмам у 160 старонак⁹.

Адначасова XIX ст. – гэта перыяд масавага распаўсяджання біблейскіх тэкстаў на тэрыторыі Беларусі і пачатак адраджэння Пратэстанцкай Царквы. Бібліі распаўсяджвалі Расійскае біблейскае таварыства, створанае ў 1812 г. Мэтай таварыства было максімальнае распаўсяджение Бібліі на розных мовах і сярод усіх саслоўяў. Для гэтага біблейскія кнігі закупляліся і друкаваліся за кошт самога таварыства, каб пасля гэтага танны прадаваць ці нават бясплатна раздаваць кожнаму, хто жадаў пазнаёміцца з тэкстам Святога Пісання. У склад таварыства ўваходзілі прадстаўнікі ўсіх хрысціянскіх канфесій. У губернскіх гарадах былі створаны аддзелы таварыства, а ў павятовых – біблейскія згуртаванні.

На тэрыторыі Беларусі кнігі Святога Пісання распаўсяджваў Літоўска-Віленскі біблейскі аддзел Расійскага біблейскага таварыства. Ім апекаваўся галоўны начальнік края літоўскі ваенны губернатар А.М. Рымскі-Корсакаў. У склад Літоўска-Віленскага аддзела ўваходзілі святары ўсіх хрысціянскіх канфесій, чыноўнікі, шляхта,

⁸ Romanowski A. Pozytywizm na Litwie / A. Romanowski. – Kraków, 2003. – S. 40.

⁹ Туронак Ю. Мадэрная гісторыя Беларусі / Ю. Туронак. – Вільня : Інстытут беларускіх наукаў, 2006. – С. 167.

прадстаўнікі Віленскага ўніверситета. Урачысле адкрыцце адукаціяла адбылося 25 кастрычніка 1816 г. У хуткім часе была выдадзена на польскай мове брашура пра мяты дзейнасці Расійскага біблейскага таварыства, якую распаўсяджалі бясплатна на ўсіх тэрыторыі Беларусі. Членамі адукаціі запісаліся 147 чалавек¹⁰.

Другая палова XIX – пачатак XX ст. – час з'яўлення і пашырэння ў Беларусі евангельска-баптысцкага руху. З 1880-х гг. першыя баптысцкія цэркви ўзнікаюць на Гомельшчыне. Пасля 1905 г. з прычыны лібералізацыі канфесійнага заканадаўства ў Расійскай імперыі беларускае евангельскае хрысціянства пачало развівания больш шырокім. Асабліва ўлічваючы тое, што пратэстантызм і да XX ст. быў традыцыйнай для Беларусі канфесіяй.

Указ аб верацярпімасці ад 17 красавіка 1905 г. дазволіў свабодны пераход з аднаго хрысціянскага веравызнання ў іншае. Хоць пры гэтым і адзначалася, што толькі Праваслаўная Царква можа пераконваць вернікаў іншых канфесій да прыняцця ў веравучэння.

У лістападзе 1905 г. выйшла распараджэнне міністра народнай асветы Расійскай імперыі, згодна з якім дзеци евангельскіх хрысціян у народных школах вызываляліся ад вывучэння Закону Божага і наўполне праваслаўнага канона.

Нарэшце 17 кастрычніка 1906 г. выйшаў указ «Аб парадку ўтварэння і дзейнасці стараабрадніцкіх і сектантскіх супольнасцяў». Наводле гэтага ўказу для реєстрацыі евангельской царкви патрэбна была заява не менш чым 50 вернікаў. Кошт маёмасці, якую набывала памесная евангельская царква, мог інеравышаць 5000 руб. толькі з асабістага дазволу імператара. Аднак галоўным было тое, што ўпершыню за доўгі час з'явілася магчымасць афіцыйнай реєстрацыі евангельскіх цэрквеў.

Адзначым, што найбольш шматлікімі ў Беларусі на пачатку XX ст. былі евангельска-лютеранская (лютэране) і евангельска-

¹⁰ Першас публічнае насыданне Віленскага адукаціялу Расійскага Біблейскага таварыства // Archiv. – 2017. – № 3. – С. 246.

рэфармаваная (кальвіністы) дэнамінацыі. Агульная колькасць іх прадстаўнікоў складала 143 627 вернікаў. Пры гэтым лютэране галоўным чынам жылі ў Віцебскай губерні. У асноўным гэта былі немцы і латышы. На прыклад, у Полацкай евангельска-лютэранской царкве ў адну нядзелю набажэнства было на нямецкай, а ў другую – на латышскай мове. Так склалася таму, што ў Полацкім прыходзе было каля 300 немцаў, якія ў асноўным жылі ў горадзе і 900 латышоў, якія жылі ў Полацкім і Лепельскім паветах. Гады як кальвіністы перш за усе былі выхадцамі з беларускай шляхты.

Адносна баптыстаў і евангельскіх хрысціян можна адзначыць наступнае:

- на Магілёўскай губерні, згодна са звесткамі праваслаўнага духавенства, на початак 1906 г. налічвалася да 500 баптыстаў, якія ў асноўным выйшлі з праваслаўнага асяроддзя. Усе гэтыя вернікі працавалі ў Гомельскім і Рагачоўскім паветах. У 1911 г. баптысты з'явіліся ўжо ў Чавускім і Быхаўскім паветах;
- у Мінскай губерні на початку ХХ ст. было каля 100 баптыстаў, частка якіх перайшла з праваслаўя. Усе яны жылі ў Мінску, Рэчыцкім і Мазырскім паветах;
- у Гродзенскай губерні баптызм і евангельскае хрысціянства развіваліся на аснове праваслаўя і лютэранства. Асноўнымі цэнтрамі евангельскага руху былі Беласток, Гродна і Пружаны. Колькасна, калі лічыць членоў зарэгістраваных цэркваў, евангельскіх хрысціян на Гродзеншчыне было каля 200 чалавек¹¹;
- у Віленскай губерні невялікія баптысцкія цэрквы існавалі ў Вільні і Валожыні.

Напярэдадні Першай сусветнай вайны ў 1912–1914 гг. назіралася значнае пагаршэнне сітуацыі са свабодай сумлення ў Расійскай імперіі, што закранула і нашы тэрыторыі. У гэты час узмадніўся цік на тых, хто перайшоў з праваслаўя ў евангельскае хрысціянства,

начаўся судовы пераслед аднаго з галоўных кіраўнікоў баптысцкага саюза цэркваў Вільгельма Фетлера, некаторыя прэсвітары баптысцкіх цэркваў Расіі і Украіны атрымалі турэмныя тэрміны за «соврачение из православия».

Аднак, нягледзячи на гэта, евангельскія цэрквы працягвалі расці. Так, напрыйклад па Віцебскай губерні на початак 1912 г. у евангельскую веру з праваслаўя афіцыйна перайшлі 27 чалавек, з лютэранства – 7, баптызм перайшлі 264 чалавекі¹².

Навяртанне

Вядома, што Л. Дзекуць-Малей находзіў з сям'ёй настаўнікаў. Рана страціўши сваіх бацькоў Мікалая Дзекуць-Малея і Марыю з Тарасевічаў, ён быў узяты пад апеку сям'ёй Фунтаў. Нейкі А. Фунт быў настаўнікам Клімавіцкай сельскай народнай вучэльні Слонімскага павета. Таксама вядома, што Л. Дзекуць-Малей скончыў настаўніцкую семінарыю ў 1906 г.¹³, аднак невядома якую.

Будучы знакаміты пастар пакаяўся і хрысціўся на зломе 1911–1912 гг. падчас службы ў царскім войску ў Беластоку. Хрысціў Л. Дзекуць-Малея прэсвітар Беластоцкай баптысцкай царквы Раман Хамяк. Беластоцкая баптысцкая царква, першым прэсвітарам якой у 1901 г. быў Роберт Шлосэр, складалася пераважна з вернікаў-немцаў. Так, напярэдадні Першай сусветнай вайны сярод 86 членоў згаданай царквы 55 складалі немцы, 30 – славяне і 1 – габрэй¹⁴. Такім чынам, Л. Дзекуць-Малей навярнуўся да Бога ў пераважна нямецкамоўнай царкве.

¹¹ Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Ф. 1430. Вол. 1. Сир. 48280. Арк. 169–171.

¹² Пекун С. Лукаш Дзекуць-Малей: жыццё і службовыя / С. Пекун // Лукаш Дзекуць-Малей і беларускі перакладацьбіцтв: заб. матрыцінар. арх. і дак. / Брэст-Альгеміната, 2011. С. 140–141.

¹³ Bednareczyk K. Historia zbiorów baptystów w Polsce do 1939 r. / K. Bednareczyk // ...

Год 1912 у жыцці Л. Дзекуць-Малея быў перыядам вялікай актыўнасці. З усяго відаць, што ён звольніўся з войска і начаў актыўную евангелізацыйную дзеянасць. Таксама ў гэтым жа годзе ён стаў працаць над перакладам Евангелля паводле Марка на беларускую мову¹⁵. Аднак падчас евангелізацыі ў мястэчку Лыскава Пружанскага павета ён быў арыштаваны і этапаваны ў Брэст. При гэтым з Лыскава да Брэста яго вялі прывязаным да жандарскага каня. Агулам за канём ён прайшоў 170 км¹⁶.

Біблейскія курсы ў Санкт-Пецярбургу

У 1913 г. Л. Дзекуць-Малей паступіў на Біблейскія курсы Івана Праханаў (1869–1935) у Санкт-Пецярбургу. Можна выказаць меркаванне, што вялікі ўплыў на Л. Дзекуць-Малея быў зроблены менавіта лідарам расійскіх евангельскіх хрысціян. І. Праханаў ад моманту свайго накаяния наставіў выразную мэту – спалучаць служэнне Богу з атрыманнем вышэйшай адукацыі¹⁷. Для І. Праханаў не было ніякай супяречнасці паміж розумам і верай, якія лагічна дапаўнялі адно аднаго. Таму з цягам часу ён стаў адным з найбольыш адукаваных пратэстантаў Расійскай імперыі, і, што важна, сваёй адукацыяй ён умёў карыстацца. І. Праханаў успамінаў, што калі з'явілася Дзяржаўная Дума, то ў выпадках пераследавання евангельскіх хрысціян з боку дзяржавы, ён звяртаўся па заступніцтва да прадстаўнікоў палітычных партый, якія былі прадстаўлены ў Дзяржаўнай Думе. У выніку, партыі акцыябрыстаў і кадэтаў аказалі евангельскім хрысціянам адчувальную данамогу, чаго нельга сказаць пра сацыялістаў і манархістаў¹⁸.

Калі Санкт-Пецярбургская супольнасць евангельскіх хрысціян, дзе пастарам быў І. Праханаў, атрымала регістрацыю, ён начаў заходы

¹⁵ Аддзел рукапісаў Бібліятэкі Академіі науک Літоўскай Рэспублікі (АРБАНЛР), ф. 21, Сир. 773, Арк. Гадз., 19 адн.

¹⁶ Некун С. Лукаш Дзекуць-Малей: жыццце і служынне // С. 141.

¹⁷ Праханов І. В котле России. 1869–1935 / І. Праханов. — Москва, 1993. — С. 53.

па атрыманні афіцыйнага дазволу на арганізацыю пры царкве Біблейскіх курсаў. Ад атрымання регістрацыі 26 лістапада 1908 г. да першага прашэння дазволу на адкрыццё Біблейскіх курсаў (10 красавіка 1910 г.) прайшло менш за паўтары гады¹⁹. І. Праханаў падаваў прашэнні ў Міністэрства ўнутраных спраў і Міністэрства народнай асветы, да якіх дадаваў праграму курсаў, высылаў тлумачальныя запіскі з аргументаваннем патрэбы іх арганізацыі, пакуль у 1913 г. Біблейскія курсы не былі афіцыйна зарэгістраваны і не началі сваю працу.

Іра кароткі перыяд жыцця і вучобы Л. Дзекуць-Малея ў сталіцы імперыі мы ведаєм няшмат. Як успамінаў сам І. Праханаў, сярод 19 навучэнцаў Біблейскіх курсаў было 5 літоўцаў, 1 немец, 1 грузін, 1 асцяцін і 1 беларус²⁰. Відавочна, што гэтым беларусам якраз і быў Л. Дзекуць-Малей.

Варта адзначыць, што ў пачатку XX ст. Санкт-Пецярбург з'яўляўся адным з галоўных цэнтраў беларускага нацыянальнага руху. Тут жылі, працавалі і вучыліся каля 70 000 беларусаў²¹. Па колькасці беларускага насельніцтва імперская сталіца была «самым беларускім горадам». Яшчэ ў 1902 г. Вацлаў Іваноўскі (1880–1943) заснаваў у Санкт-Пецярбургу «Круг беларускай народнай прасветы і культуры», маладзёжную арганізацыю, якая займалася выданнем беларускіх кніг. У гэты ж час у горадзе на Няве навучаліся будучыя лідary беларускага руху браты Іван і Антон Луцкевічы. З А. Луцкевічам (1884–1942) Л. Дзекуць-Малей быў добра знаёмы і шчыльна супрацоўнічаў у спраўах арганізацыі беларускага школьніцтва ў 1918–1920 гг. і перакладу Бібліі. У 1906 г. В. Іваноўскі заснаваў у Санкт-Пецярбургу выдавецкае таварыства «Загляненіе сонца і ў наша ваконца», якое да пачатку Першай сусветнай вайны выдала 38 кніг агульным накладам 100 000 асобнікаў. Менавіта тут выйшлі першыя кнігі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Алайзы Пашкевіч (Цёткі) і інші.

¹⁹ РДГА. — ф. 1276. Вол. 8. Сир. 590. Арк. 1.

²⁰ Праханов І. В котле России. 1869–1935. — С. 194.

Прыкладна ў той час, калі ў Санкт-Пецярбург прыехаў Л. Дзекуць-Малей, быў заснаваны і зарэгістраваны «Беларускі літаратурна-навуковы гурток студэнтаў Санкт-Пецярбургскага юніверсітэта». 30 снежня 1912 г. рада прафесараў універсітэта зацвердзіла статут гуртка і ён пачаў актыўна працаўцаць. Старастам гуртка быў абрани студэнт гісторыка-філалагічнага факультэта Браніслаў Тарашкевіч. Мэтай студэнцкай арганізацыі стала ўсебаковае вывучэнне Беларусі і гуртаванне беларускай студэнцкай моладзі Санкт-Пецярбурга. Так, напрыклад, на пасяджэннях гуртка прысутнічаў Янка Купала, які ў той час таксама навучаўся ў гэтым горадзе²².

Студэнты-беларусы супрацоўнічалі з выкладчакам Санкт-Пецярбургскай духоўнай акадэміі Браніславам Эпімах-Шынілам (1859–1934), выдавалі часопіс «Маладая Беларусь» і газету «Раніца». Не выключана, што Л. Дзекуць-Малей мог быць знаёмы з гэтымі выданнямі.

Цікава, што пецярбургскі Беларускі літаратурна-навуковы гурток быў звязаны з гродзенскім гуртком беларускай моладзі «Хатка», арганізаваным у 1909 г. ксяндзом Францішкам Грынкевічам (1884–1933). У гродзенскую «Хатку» ўваходзілі Л. Сівіцкая (Зоська Верас), Адам Бычкоўскі, які быў адным з заснавальнікаў пецярбургскага гуртка, Антон Бычкоўскі – пазнейшы рэдактар газеты «Boełarus», Язэп Лявіцкі, Янка Чарапук і інш. Гродзенцы праводзілі беларускія вечарыны, ставілі спектаклі, арганізувалі хор, чыталі лекцыі і рэферацыі. Галоўнай мэтай «Хаткі» стала ўзгадаванне моладзі ў хрысціянскім і патрыятычным духу. Быў нават выпушчаны гектаграфічны часопіс «Колас з нашай нівы», у прадмове да якога згадваецца сейбіт з евангельскай прыпавесці Ісуса Христа²³.

²² Семашкевіч Р. Янка Купала і беларуское адраджэнне // Р. Семашкевіч. Маладзечна, 2012. С. 147.

Адзначым, што ў 1918–1919 гг. Л. Дзекуць-Малей быў членам гродзенскага клуба «Беларуская хатка»²⁴, і сваё служэнне ў Брасце таксама пачынаў з заснавання «Беларускай хаткі»²⁵.

Адначасова на початку XX ст. у асяроддзі беларускіх каталіцкіх клерыкаў таксама ўзнікаюць культурна-асветніцкія гурткі: у Віленскай духоўнай семінарыі (1911) і каталіцкай Духоўнай акадэміі ў Санкт-Пецярбургу (1912). З гэтых гурткоў выйшаў шэраг выдатных постадзей беларускага каталіцкага руху: ксяндзы А. Станкевіч, В. Гадлеўскі, К. Стэповіч, А. Астромовіч, З. Якуць, Ф. Абрантовіч, В. Шутовіч, П. Татарыновіч, А. Цікота, Я. Рэшаць і інш.²⁶

У 1913 г. «Наша Ніва» пісала, што ў беларусаў не хапае толькі нацыянальныя царквы, каб мець завершаную сістэму нацыянальных каштоўнасцей²⁷. Цікава, што перад гэтым, у 1909 г., А. Луцкевіч даводзіў, што Уніяцкая Царква мае гістарычны патэнцыял, каб зрабіцца царквой для беларусаў²⁸. Алё, як відаць, справа уніі, якую актыўна рухалі браты Іван і Антон Луцкевічы, завязаўшы контакт з мітрапалітам Галіччыны Андрэем Шантыцкім²⁹, занавілася.

Складана было на самым досвітку XX ст. патрабаваць ад расійскіх улад дазвол на ўтварэние беларускіх школ, калі не было беларускіх падручнікаў, і ў першую чаргу граматыкі беларускай мовы. Гэта жа цяжка было весці размову пра нацыянальную царкву, калі не існавала Біблія па-беларуску і царкоўнага асяроддзя, якое патэнцыяльна магло быць зацікаўленым у беларускім перакладзе і выкарыстанні Святога Пісання.

²² Ляхоўскі У. Гарадзенскі «энізод» жыцця настара Лукаші Дзекуць-Малея // Ляхоўскі У., Чарнякевіч А. // Лукаш Дзекуць-Малей і беларускі пераклады Бібліі : 6. матрыялаў, арт. і дак. Брест : Альгрэнатыва, 2011. – С. 113.

²³ Некун С. Лукаш Дзекуць-Малей: жыццё і служэнне ... С. 148.

²⁴ Стапанчык А. З Богам да Беларусі ... С. 481–483.

²⁵ Лішні. Наша цінасць // Наша Ніва. – 1913. – 31 траўня. – С. 1–2.

²⁶ АР БАНЯР. Ф. 21. Спр. 336. Арк. 16.

²⁷ Гайдуковіч А. Адноўленіе нацыянальнай культуры ... С. 319.

Што датычыца Праваслаўнай Царквы, то тут можна толькі ўзгадаць з якімі проблемамі ішло вырашэнне пытання аб перакладзе Бібліі на рускую мову ў 1860-я гг. Але нават наслідкі з'яўлення сінадальнага перакладу ў 1876 г. панаванне царкоўнаславянскай мовы ў праваслаўным набажэнстве захоўвалася. Некалькі іншая сітуацыя была з Каталіцкім Касцёлам. Тут не была стручана падтрымка нацыянальных рухаў на землях былой Рэчы Паспалітай, у тым ліку і беларускага. Нават была спроба перакладу на беларускую мову рознай рэлігійнай літаратуры. За тое, каб Святое Пісаніе было перакладзена на беларускую мову у 1912–1913 гг. выступала княгіня Магдалена Радзівіл. Так, у аўвестках Беларускага Выдавецкага Таварыства, якое ў значнай меры існавала на грошы княгіні, пазначалася, што першачарговай яго задачай з'яўляецца пераклад на беларускую мову Старога і Новага Запавета³⁰.

Такім чынам, у 1912–1913 гг., калі Л. Дзекуць-Малей узяўся за пераклад Евангелля паводле Марка, у беларускім нацыянальным руху былі агучаны ідэі пра патрэбу беларускай нацыянальнай царквы і перакладу Бібліі на беларускую мову. І што яшчэ важней – для гэтага рабіліся канкрэтныя заходы.

Першая сусветная вайна у лёсе беларускага пратэстантызму

Пачатак Першай сусветнай вайны стаў адначасова пачаткам маштабнай антыпратэстанцкай кампаніі. Ужо 4 жніўня 1914 г. дырэктар Дэпартамента духоўных спраў замежных вызнанняў Міністэрства ўнутраных спраў (МУС) Расійскай імперыі «цалкам канфідэнцыйна» разаслаў губернатарам ліст, у якім паведаміў мясцовому кірауніцтву пра тое, што ў дэпартаменце ёсьць інфармацыя пра «антымілітарыстычную пропаганду» баптыстаў³¹.

³⁰ Наша Ніва. – 1913. – 16 жніўн. – С. 1; Z ruchu biełaruskim // Białorus. – 1913. – 24 жніўня. – S. 5.

³¹ РДГА. – Ф. 821. Вол. 133. Спр. 314. Арк. 3адв.

Пасля пярэага пягудальных для Расійскай імперыі на фронце, антыпратэстанцкія ўрадавыя заходы ўзмаціліся, і над іх наладаў здзілася канкрэтная іდэалагічна база. Так, у другой палове 1915 г. міністр унутраных спраў цісаў губернатарам, што менавіта Германія рыхтуе «баптысцкія кадры» для падрыву расійскай дзяржавы. У «Гамбургскай баптысцкай семінарыі», – сцвярджаў ён, – 18 навучэнцаў з Расійскай імперыі, тады як з усяго астатніга свету “толькі” 36. Такая ж прапорцыя паводле ягоных звестак была і ў Штэцінскай жаночай місіянерскай семінарыі, і ў Берлінскай біблейскай школе. Шмат выхадцаў з Расійскай імперыі навучаўся (пры гэтым бясплатна) у семінарыі г. Хаўсдорфа (Прусія). Таму МУС разам са Свяцейшым Сіодам пачало распрацоўваць праект новага заканадаўства з мэтай абмежаваць пратэстанцкі рух³².

У сваіх разважаннях міністр унутраных спраў праз некаторы час пайшоў яшчэ далей. Ён пачаў развіваць думку, што Германія «умела выкарыстоўвае рэлігійныя арганізацыі Англіі і Амерыкі», каб настроіць баптыстаў супраць Расіі³³.

Міністэрства ўнутраных спраў Расійскай імперыі 24 чэрвеня 1916 г. афіцыйна апублікавала ў петраградской прэсе інфармацыю аб тым, што баптысты нібыта напісалі ліст міністру МУС, у якім хвалілі кайзера Вільгельма II, называючи яго «першым баптыстам» і жадалі яму перамогі ў вайне. Тады ж МУС афіцыйна назваў усіх(!) баптыстаў «нямецкімі агентамі»³⁴.

З іншага боку, з аглядаў перыядычнага друку, прысвеченага евангельскаму хрысціянству, якія рабіў Дэпартамент замежных вызнанняў, вынікала, што і ў грамадстве пад уплывам пропаганды наўзіралася ўзрастание варожасці да пратэстантаў³⁵.

³² РДГА. – Ф. 821. Вол. 133. Спр. 314. Арк. 3адв.

³³ Тамсама. Арк. 19.

³⁴ Тамсама. Арк. 43.

³⁵ Тамсама. Спр. 369. Арк. 14.

Адначасова імперскія ўлады рыхтаваліся да кардыナルнага нерагляду ліберальнага рэлігійнага заканадаўства, якое было ўведзена ў 1905–1906 гг. Ужо 12 траўня 1916 г. МУС накіравала ў Сінод і Міністэрства юстыцыі «праект заключэння аб сектантах», які прадугледжваў забарону правядзення публічных евангельскіх набажэнстваў³⁶.

Больш за тое, фактычна адразу пасля пачатку ваенных дзеянняў, расійскі ўрад пачаў маштабную дэпартацию лютэранскага насельніцтва з прыфронтавой паласы. У па-за судовым парадку закрываўсяя паменцамоўныя газеты і грамадскія арганізацыі³⁷. Высыпаліся не толькі мужчыны прызыўнага ўзросту, але і іншыя «падазронныя» асобы. Сярод высланых было шмат лютэранскіх пастараў³⁸.

Калі гаварыць пра баптыстаў, евангельскіх хрысціян і штундистаў, то сітуацыя была надобней. 12 снежня 1914 г. міністр МУС звяртаў увагу губернатараў на тое, што баптысты, евангельскія хрысціяне і адвентысты могуць праводзіць дзеянісць «кантыдзяржаўнага характару». Зыходзячы з гэтага, ён загадваў губернатарам асабліва пільна назіраць за прадстаўнікамі гэтых дэнамінацый³⁹.

Увесень 1915 г. у разгар німецкага наступлення, з Мінска быў высланы пастар Мінскай баптысцкай царквы Герасім Андрухой⁴⁰. Да дэпартыі Г. Андрухой прадаваў кніті Святога Пісання, галоўным чынам Біблію ў сінадальным перакладзе.

Такім чынам, Першая сусветная вайна радыкальна змяніла стаўленіе расійскіх улад да пратэстантаў, якія былі абвешчаны «варожым элементам». Біблейская школа І. Праханава была закрыта яшчэ ў 1914 г., і, як відаць, Л. Дзекуць-Малей вярнуўся на Гродзен-

³⁶ РДГА. – Ф. 821. Воп. 133. Спр. 369. Арк. 27.

³⁷ Лиценбергер О. А. Евангелическо-лютеранская церковь в Российской истории (XVI–XX вв.) / О. А. Лиценбергер. – Минск, 2003. – С. 219.

³⁸ Яноўская В. Евангельская дэнамінацыя Беларусі ў другой палове XIX – пачатку XX ст. / В. Яноўская // Евангельская царква Беларусі: гісторыя і сучаснасць : да 500-годдзя Мікалая Радзівіла Чорнага: зборнік матэрыялаў і Міжнароднай наўукова-практычнай канферэнцыі. – Мінск, 2016. – Вып. II. – С. 119.

³⁹ РДГА. – Ф. 821. Воп. 133. Спр. 314. Арк. 1.

⁴⁰ Тамсама. Спр. 312. Арк. 270.

ічыну, у родныя мясціны. Там си, хутчай за ўсе, начаў супрацоўніцтва з Беларускім таварыствам дапамогі націярпелым ад вайны. А увесень 1915 г. будучы знакаміты берасцейскі пастар апынуўся на тэрыторыі, акунаванай німецкімі войскамі.

Сам І. Праханаў у 1917 г., пасля Лютаўскай рэвалюцыі ў Расіі, зрабіў спробу арганізаваць пратэстанцкую палітычную партыю і прымаў удзел у выбарах у расійскі Устаноўчы сход, якія выйграў і стаў дэлегатам⁴¹. Аднак прыход да ўлады бальшавікоў не даў ажыццяўіца яго планам.

У імя незалежнай Беларусі

У канцы лютага 1917 г. Расійская імперыя перастала існаваць. З'явіўся шанс на адбудову самастойнай Беларусі і на рэалізацыю дэмакратычных свабод. У сакавіку 1917 г. у Мінску быў створаны Беларускі нацыянальны камітэт, які паставіў сабе за мэту дабівацца аўтаноміі Беларусі ў складзе дэмакратычнай Расіі. Аднак перамовы, як з кіраўніцтвам дэмакратычнай, так і савецкай Расіі зайнілі ў тупік. Стала зразумела, што выхад для беларусаў толькі адзін – авбяшчэнне незалежнасці. Такім чынам, 25 сакавіка 1918 г. у Мінску Рада Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР) праголосавала за авбяшчэнне дзяржаўнай незалежнасці БНР. Гэта выклікала вялікі энтузіязм у патрыятычных колах беларускага грамадства, многія прадстаўнікі якіх уключыліся ў нацыянальнае і дзяржаўнае будаўніцтва.

Не застаўся ў баку і пастар Л. Дзекуць-Малей. Пасля вяртання з Санкт-Пецярбурга на Бацькаўшчыну, ён актыўна ўключыўся ў спраўу арганізацыі беларускага школьніцтва. Дзеля гэтага ён і далучыўся да працы Беларускага таварыства дапамогі націярпелым ад вайны. Як сведчыў А. Луцкевіч, на зломе 1915–1916 гг. Л. Дзекуць-Малей пачаў займацца арганізацыяй беларускіх школ на Гродзеншчыне⁴². Такім

⁴¹ Прокопов И. В котле России. 1869–1933. – С. 159.

⁴² Беларускі дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва. – Ф. 3. Воп. 1. Спр. 126. Арк. 118–119 адо.

чынам, можна сцвярджаць, што ён на той момант ужо быў дзеячам беларускага нацыянальнага руху і імкнуўся займацца не толькі гуманітарнай дзейнасцю (матэрыяльная дапамога пацярпелым ад вайны), але і асветніцкай. Для яго, як і для І. Праханава, адным з прыярытэтаваў была адукацыя.

У другой палове 1918 г. Л. Дзекуць-Малей ужо з'яўляецца прадстаўніком урада БНР на Гродзеншчыне. У той час сітуацыя ў рэгіёне была вельмі складаная. Ва ўмовах нямецкай акупацыі началася польска-беларуская барацьба за Гродзеншчыну. Адроджаная польская дзяржава прэтэндавала на гэтыя беларускія тэрыторыі, а ўрад БНР імкнуўся іх адстаяць і не дапусciць далучэння да Польшчы.

Як сведчылі прадстаўнікі польскай супольнасці, Л. Дзекуць-Малей, заручыўшыся падтрымкай немцаў, «пашыраў беларускую агітацию» ў рэгіёне⁴³. Тое, што Л. Дзекуць-Малею ўдалося знайсці агульную мову з нямецкай уладай, сведчыць пра яго дыпламатычныя здольнасці і пра выкарыстанне досведу служэння ў нямецкамоўнай царкве ў Беластоку, а магчыма і асабістых знаёмстваў у нямецкамоўным пратэстанцкім асяроддзі Беласточчыны і Гродзеншчыны.

Аднак немцы ў той час ужо адступалі на захад і іх месца займалі польскія войскі і ўлада. Л. Дзекуць-Малей ад імя беларусаў Грэдзеншчыны з мандатам ад урада БНР сустракаў палякаў на правах гаспадара краю, і, як відаць з ліста Станіслава Іваноўскага (брата В. Іваноўскага) да А. Луцкевіча ад 13 лютага 1919 г., быў гатовы бараціць край нават са зброяй у руках: «Дзекуць-Малей быў арыштаваны ў мясцовасці, якую заняла Польская Самаабарона на падставе дамоўленасці з нямецкімі ўладамі ў выніку таго, што ў яго былі знайдзены карабін і рэвалвер без адпаведнага дазволу на права нашэння зброі, акрамя гэтага калі дзясятка дазволаў на права нашэння зброі (Waffenscheinow), выдадзеных нямецкімі ўладамі на бланках. Гэта ўзбудзіла надазрэнні, што яны надробленыя. У арыштаванага

была знайдзена таксама значная колькасць розных пячатак, а таксама адозваў і пракламацыяў, якія настройваюць насельніцтва супраць польскай нацыянальнасці і легіянеру»⁴⁴.

Тады Л. Дзекуць-Малею ўдалося выбрацца з-пад польскага арышту дзякуючы хадайніцтву А. Луцкевіча і заступніцтву С. Іваноўскага. Але ўжо ў сакавіку 1919 г. на беларуска-польскіх перамовах у Гродне ён заявіў: «Нам добра вядома, што пясуць нам большавікі, аднак нам не вядома, што мяркуюць рабіць з Беларуссю палякі. Можа польская ласка будзе горш для нас, чым большавікі суворы рэжым дыктатуры. Калі палякаў цікавіць наш погляд на Польшчу, то трэба, каб польскі ўрад выявіў свой твар, выказаў тыя мэты і думкі, якія ён думае праводзіць у жыццё ў адносінах да беларусаў. Гэтага мы пакуль не бачым. Займанне нашай зямлі мы разглядаем, не як польскую акупацыю, а як месца барацьбы з большавікамі. Польскія войскі мы лічым авангардам Антанты. У ту ж хвіліну, калі мы адмовімся ад гэтага погляду, мы станем разглядаць вас, як армію наших ворагаў і пачнем на кожнам кроку весці з вамі барацьбу. Яшчэ раз гавару, што мы вельмі жадаєм, як хутчэй аб'яви Польскім урадам становішча па беларускім пытанні і чым хутчэй гэта будзе зроблена, тым лепш будзе для абодвух народаў»⁴⁵.

Нядзіўна, што ўжо ў красавіку 1919 г. Л. Дзекуць-Малей быў арыштаваны другі раз і ледзь не памёр у турме ад тыфу. Ад смерці яго ўратавала зноў-такі заступніцтва С. Іваноўскага.

Узнікае пытанне, адкуль у Л. Дзекуць-Малея з'явілася такая прынцыпіасць і нават радыкалізм у зносінах з польскімі ўладамі. Разважаючы над гэтай спрабай, варта прыгадаць звесткі аднаго з першых біёграфаў Л. Дзекуць-Малея С. Некуна, які пісаў, што ў 1912 г. адразу пасля накаяння настар начаў актыўна пранаведаваць Евангелле ў Гродзенскай губерні, так што ў баптызм перайшлі на-

⁴³ Цэнтральная дзяржаўная архіў Літвы – ф. 281. Вол. 2. Спр. 32. Арк. 25.

⁴⁴ См.: Адміністрація ўрада БНР. Гродзенскі павет. Год. 1919. № 1. С. 113–114.

ват праваслаўны святар і некалькі чалавек з праваслаўнага хору на Пружаншчыне. У выніку Л. Дзекуць-Малей быў арыштаваны царскімі ўладамі і змешчаны ў Брэсцкую турму, куды яго вялі прывезаўшы за рукі да конскага сядла. Другі раз ён быў затрыманы ў 1913 г. у Санкт-Пецярбургу, дзе таксама займаўся актыўнай прапаведніцкай дзейнасцю⁴⁶.

Улічваючы гэтыя факты і далейшую біяграфію Л. Дзекуць-Малея, можна сцвярджаць, што на яго радыкальную пазицыю адносна пропаведі Евангелля і беларускай справы паўплывала Біблія. У Дзеях Апосталаў ёсць адказ апосталаў Пятра і Яна начальнікам іудзейскім: «Памяркуйце, ці справядліва перад Богам слухацца вас болей, чым Бога?» (Дз. 4:19). Успрымаючы Біблію сур'ёзна, ён не мог не прапаведаваць, нават калі гэта пагражала свабодзе і самому жыццю. Што паведаваць, нават калі гэта пагражала свабодзе і самому жыццю. Што тычыцца беларускага патрыятызму, то і тут відавочны ўплыў Святоага Пісання, а конкретна, слоў апостала Паўла, якія з'яўляюцца квінтэсэнцыяй біблейскага разумення патрыятызму. У Наслannі да Рымлянў апостол Павел пісаў: «Я хацеў бы сам быць адлучаны ад Хрыста за братоў маіх, родных мне паводле цела; гэта азначае, Ізраэльцаў» (Рым. 9:3-4). Тут Павел маніфестуе рагучасць затінуць за свой народ. Як відаць, гэтыя слова маглі быць вельмі блізкія Л. Дзекуць-Малею, які адной з галоўных мэт свайго жыцця лічыў справу перакладу Бібліі на беларускую мову. 22 кастрычніка 1928 г. ён пісаў А. Луцкевічу: «Дай Бог каб мы маглі дачакаць не толькі выхаду ў свет Ноўнага Евангелля з Псалтырам, але каб маглі ўбачыць поўную Біблію на нашай роднай мове беларускай»⁴⁷.

Важнае значэнне Л. Дзекуць-Малей надаваў удзелу ў беларускім руху: ён з'яўляўся членам Гродзенскага клуба «Беларуская хатка», членам Беларускай павятовай рады Гродзеншчыны, Беларускага на-

⁴⁶ Некуд С. Лукаш Дзекуць-Малей: жыццё і служжынне... С. 141-142.

⁴⁷ Лісты Лукаши і Серафімы Дзекуць-Малею да Антона Луцкевіча (1926(?)-1929) і Яна Нагроўскага (1945) // Лукаш Дзекуць-Малей і беларускі пераклады Бібліі: 2000-2010-ыя гады. Мінск: Академіческая выдаўняцькая компанія «Наука і тэхніка», 2010. С. 111.

цыянальнага камітэта ў Гродне, адным з ініцыятараў стварэння Грамады беларускай моладзі.

З 26 сакавіка 1919 г. Л. Дзекуць-Малей стаў членам Цэнтральнага беларускага настаўніцкага саюза. Як фактычны кіраунік беларускай асветы на Гродзеншчыне, ён настаянна інфарміраваў урад БНР аб польскай палітыцы ў галіне адукцыі. Важным клопатам была кадравая праблема з беларускімі настаўнікамі, менавіта таму сі заахвочваў многіх прынцыпістў наступніне на Віленскіх беларускіх настаўніцкіх курсах. Больш за тое, на гэту справу ўдалося атрыманы пэўныя грошы ад урада БНР. Адначасова Л. Дзекуць-Малей займаўся арганізацыяй баптысцкай царквы ў Гродне, так што гродзенскі беларускі дзеяч Янка Антонаў нават абвінаваціў яго ў tym, што рэлігійныя справы ставяцца ў прыярытэт перад справамі нацыянальнымі. А польскі школьнік інспектар на Гродзеншчыне Рафал Вазнякоўскі называў Л. Дзекуць-Малея «вельмі небяспечным чалавекам»⁴⁸.

Можна меркаваць, што пастар спрабаваў спалучыць асветніцкую дзейнасць з рэлігійнай, што ў прынцыпе рабілася налякамі і літоўцамі яшчэ ў часы Расійскай імперыі, калі паширалася патаемнае школьніцтва пры каталіцкіх касцёлах. Як сведчыць гісторыя, патаемныя школы былі вельмі эфектыўныя ва ўмовах адсутнасці польскай і літоўскай дзяржаўнасцей.

У Гродне Л. Дзекуць-Малей таксама актыўна далучыўся да беларускай культурніцкай працы. У той жа час у горадзе на Нёмане жыла Наўліна Мядзёлка, якая пакінула даволі падрабязныя ўспаміны пра 1919 г. Пасля з'езду беларусаў Віленшчыны і Гродзеншчыны, які адбыўся ў Вільні 9-10 чэрвеня 1919 г. і на якім была створана Цэнтральная беларуская рада Віленшчыны і Гродзеншчыны, Н. Мядзёлка ад гэтага беларускага органа была назначана ў Гродна ў якасці інструктара беларускіх школьнікаў. Адначасова яе абразіі ў кірауніцтва Грамады бела-

рускай моладзі, а скарбнікам гэтай арганізацыі быў Л. Дзекуць-Малей. Грамада стварыла драматычны гурткі і ставіла спектаклі⁴⁹.

П. Мядзёлка пісала, што ў Гродне на вуліцы Палявой, 8 размяшчаўся Беларускі клуб, які быў у асноўным маладзёжнай арганізацыі. Клуб займаў двухпавярховы будынак, на першым паверсе якога былі сталовая, вялікая зала, дзе адбываліся беларускія вечарыны, і канферэнц-зала, дзе ладзіліся курсы для беларускіх настаўнікаў. На другім паверсе знаходзіліся пакоі, дзе жылі беларускія настаўнікі. Верагодна, мог там жыць і Л. Дзекуць-Малей⁵⁰.

У Грамадзе беларускай моладзі, у кіраўніцтве якой быў Л. Дзекуць-Малей, было трох секцыі: самаадукацыйная, драматычная і харавая⁵¹. Асабліва цяжка было знайсці добрых беларускіх лектараў для рэгулярнай працы самаадукацыйнай секцыі, а таксама якасную беларускую літаратуру. Трэба думаць, што ў якасці лектара не раз даходзілася выступаць і Л. Дзекуць-Малею.

Што тычылася працы драматычнай і харавой секцый, то яны звычайна ладзілі выступленні ў гарадскім тэатры па суботах. П. Мядзёлка ўспамінала, што было нялёгка атрымаць дазвол на такую дзеянасць у польскіх улад⁵². Разам з тым практычна заўсёды зала гарадскага тэатра была поўная, што сведчыла пра вялікую запатрабаванасць беларускай творчасці ў Гродне.

Рэпертуар драматычнай секцыі Грамады беларускай моладзі складалі спектаклі «Паўлінка» і «Раскіданае гняздо» паводле п'ес Янкі Купалы, «Хам» і «У зімовы вечар» паводле Элізы Ажэшкі і інш. Пра атмасферу, якая была ў 1919 г. у гродзенскім Беларускім клубе, П. Мядзёлка ўспамінала наступнае: «Кожны вечар дом на Палявой, 8 гудзеў, як вулей. Народу, асабліва моладзі, збіралася шмат. Хто прыходзіў пачы-

⁴⁹ Мядзёлка Л. Сцежкамі жыцці / Л. Мядзёлка ; прадмова, надр. тэксту, камент. Ганна Запарыцька. - Мінск : Лімарыус, 2018. - С. 19, 20, 562.

⁵⁰ Таксама, С. 174.

⁵¹ Таксама С. 174.

таць газеты і часопісы, хто на рэпетыцыі драматычнага ці харавога гуртка, хто проста спаткаца з людзьмі, пагутарыць аб tym, ab сім, а хто і патанцаваць у ніжній зале»⁵³. Паколькі Л. Дзекуць-Малей быў музыкантам (граў на скрыпцы) і меў акцёрскія здольнасці, то відавочна, што ён часта выступаў на сцэне Гродзенскага гарадскога тэатра.

Калі чытаць пратаколы Цэнтральнай беларускай настаўніцкай рады Гродзеншчыны, то мы бачым наколькі прынцыповая пазіцыя займаў Л. Дзекуць-Малей у змаганні з польскімі ўладамі за права беларускай школы. Ён не хацеў састулаць практычна ні ў чым: ні ў пытанні будынкаў, ні ў пытанні наднадркаванасці⁵⁴. Любой цаной ён хацеў захаваць пазіцыі беларускай асветы на Гродзеншчыне. За што на працягу двух гадоў чатыры разы апынаўся ў турмах.

У маі 1920 г. у Гродне была створана Беларуская школьнай рада, старшыней якой стаў Л. Дзекуць-Малей, а сакратаркай – Серафіма Кішка⁵⁵. У 1921 г. пастар удзельнічаў у беларускіх курсах для настаўнікаў, якія арганізавала Таварыства беларускай школы. Але ў хуткім часе быў высланы з Гродна без права вяртания.

Адзначым таксама, што ў Гродне Л. Дзекуць-Малей пазнаёміўся са сваёй будучай жонкай Серафімай Кішкай. Яна працавала ў беларускіх установах Гродна, была настаўніцай, сакратаром, адказнай за дзіцячы прытулак.

У імя хрысціянскай Беларусі

У сакавіку 1921 г. пасля заканчэння польска-савецкай вайны тэрыторыя Беларусі была падзелена паміж Польшчай і савецкай Расіяй. Легальная грамадская дзеянасць на карысць незалежнай Бе-

⁵² Мядзёлка Л. Сцежкамі жыцці ... С. 175.

⁵³ Адностранные чыннасці Лукаша Дзекуць-Малея на піве беларускай і польскай спрадвідаўшай у Горадзе ў архіўных дакументах (1919–1921) // Лукаш Дзекуць-Малей і беларускі пераклады Бібліі: іб. мат. ірманаў, арт. ідак. Брест: Альгорнава, 2011. - С. 124–149.

ларусі зрабілася немагчымай па абодвух баках мяжы. Як апошняя спроба адраджэння Вялікага Княства Літоўскага, у 1920–1922 гг. пад польскім пратэктаратам існавала Сярэдняя Літва са сталіцай у Вільні, але хутка палякі адмовіліся ад ідэі федэратыўнай дзяржавы. На ўсходзе ж Беларусі была беларуская аўтаномія ў выглядзе БССР, але там праводзілася савецкая атэістычная палітыка.

Л. Дзекуць-Малей, разумеючы што ў Гродне яму не дазволіць жыць польскія ўлады, захацеў пераехаць у Вільню, столицу Сярэдняй Літвы, каб там заняцца місіянерскай і нацыянальной працай. У сакавіку 1921 г. ён нават атрымаў дзвол на права займацца місіянерскай дзейнасцю ад польскіх улад. На той час ва ўрадзе Сярэдняй Літвы былі знакамітыя беларускія дзеячы Б. Тарашкевіч і В. Іваноўскі. Але гэты дзвол быў анульаваны пасля таго, як МУС Польшчы паведаміла Міністэрству рэлігійных вyzнаній і грамадской асветы, што Л. Дзекуць-Малей займаўся «шкоднай для польскай дзяржаўнасці» дзейнасцю⁵⁶.

У верасні 1921 г. Л. Дзекуць-Малей быў абраны намеснікам старшыні Саюза славянскіх баптысцкіх цэркваў Польшчы, стаўшы служыцелем епіскапскага ўзроўню. Праз два месяцы Л. Дзекуць-Малей з'яўляецца ў Брэсце. У снежні 1921 г. Брэст ужо быў цэнтрам Палескага ваяводства, а значыць даволі перспектывным горадам для місіянерскай працы. Тым больш, што ў Заходній Беларусі пачыналася Вялікае евангельскае прафетычнине, тысячи людзей з прагнасцю чытали Святое Пісанне, якое мняла жыццё цэлых рэгіёнаў. Аднак, у параўнанні з Гродна, тут быў вельмі слабы беларускі рух.

Адразу адзначым, што берасцейскі перыяд жыцця Л. Дзекуць-Малея стаў адным з самых плённых і самых, напэўна, шчаслівых перыяду яго жыцця. У Брэсце Л. Дзекуць-Малей прафытуў 23 гады з 1921 па 1944 г. Тут ён заснаваў царкву, тут нарадзіліся яго дзеці, тут ён разам з жонкай Серафімай здзейсніў галоўную

справу свайго жыцця – пераклаў Новы Запавет і Псалмы на беларускую мову.

Як успамінаў сам пастар, упершыню ён з'явіўся ў горадзе над Бугам, калі быў арыштаваны «за пропаведзь Слова Божага»⁵⁷ ў 1912 г. Другі раз Л. Дзекуць-Малей апынуўся ў Брэсце праз дзевяць гадоў пасля тых драматычных падзеяў. У 1921 г. сітуацыя радыкальна памянілася: змянілася дзяржаўная прыналежнасць Брэста, яго эканамічны стан і воінкі выгляд перамяніўся і сам пастар. Калі папярэдні раз гэта быў нікому невядомы вернік-баптыст, то цяпер на перон Брэсцкага вакзала сышоў намеснік епіскапа Саюза славянскіх баптысцкіх цэркваў у Польшчы і знакаміты дзеяч беларускага нацыянальнага руху⁵⁸.

Адкуль прыбыў Л. Дзекуць-Малей у Брэст другі раз, пакуль заслацца пытаннем. Сам ён паведамляў, што гэта было ў снежні 1921 г. і што дабраўся ён цягніком⁵⁹. Найбольш верагодна, што ён прыехаў з Беластока⁶⁰. Сваю дзейнасць-служэнне пастар пачаў, як і належыць святару, з заснавання царквы, пра што выдатна напісаў С. Пекун⁶¹.

Першае набажэнства ў Брэсце Л. Дзекуць-Малей правёў 12 снежня 1921 г. у хаце брэсцкага чыгуначніка Язэпа Тура. Ужо на гэты момант на служэнне сабралася сям'я Тураў, Мілянчукоў, прысутнічала С. Кішка, якая прыехала ў Брэст з Варшавы, а таксама Н. Кавалеўская⁶². Адным з першых на набажэнствах, якія праводзіў Л. Дзекуць-Малей, пакаяўся Я. Барысюк.

Характэрным момантам для пачатку служэння Л. Дзекуць-Малея ў Брэсце было таксама заснаванне ім культурна-асветніцкага гаварыства «Беларуская хатка» ў 1922 г. Такім чынам пастар і ў берас-

⁵⁶ Дзекуць-Малей Л. Развитие дела Божия в Бресте / Л. Дзекуць-Малей // Сеятель. — 1928. — Март. — С. 12.

⁵⁷ Дзекуць-Малей Л. Гароденскі «спілод» жыцці пастара ... С. 114–118.

⁵⁸ Дзекуць-Малей Л. Развитие дела Божия ... С. 12.

⁵⁹ Пекун С. Лукаш Дзекуць-Малей: жыццё і служэнне ... С. 140.

⁶⁰ Тамсама. С. 140.

⁶¹ Тамсама. С. 146.

цейскі перыяд свайго жыцця спалучаў хрысціянскую і нацыянальную дзейнасць.

Ужо ў 1923 г. дзякуючы Вялікаму евангельскаму пра буджэнню Брэсцкая баптысцкая царква вырасла настолькі, што была здольная ўзяць на сябе арганізацыю агульнапольскага аб'яднаўчага з'езда евангельскіх хрысціян і баптыстаў, які прайшоў у Брэсце 7–10 чэрвеня 1923 г.⁶³ Трэба сказаць, што Л. Дзекуць-Малей быў вялікім прыхільнікам аб'яднання гэтых дзвюх евангельскіх дэнамінацый, личачы, што ніякай сутнаснай розніцы паміж імі не існуе. На жаль, па розных прычынах гэтага аб'яднання не адбылося.

У Брэсце ў Л. Дзекуць-Малея з'явілася магчымасць аднавіць працу па перакладзе Бібліі на беларускую мову. У 1923 г. да гэтай працы ўдалося далучыць А. Луцкевіча, а ў 1924–1925 гг. наладзіць контакт з кіраўніком Лодзінскага выдавецкага таварыства «Компас» Вальдэмарам Гутшэ і Брытанскім і замежным біблейскім таварыствам. Такім чынам, фактычна адначасова з велізарнай працай па арганізацыі царкоўнага жыцця і ажыўленні беларускага нацыянальнага руху ў Брэсце на початку 1920-х гг., Л. Дзекуць-Малею ўдалося не толькі перакласці ўсе чатыры Евангеллі, але і прыцягнуць увагу беларускай і замежнай грамадскасці да патрэбі іх выдання друкам. Першае выдадзенне беларуское Евангелле паводле Лукі пабачыла свет у сярэдзіне 1926 г.⁶⁴

Як ужо ўзгадвалася, 1920-я гг. былі часам Вялікага евангельскага пра буджэння ў Заходній Беларусі, Брэсцкая царква імкліва расла і 13 снежня 1926 г. пастар Л. Дзекуць-Малей склаў зварот да палескага ваяводы з просьбай зарэгістраваць царкву пад называй «Брэсцкая царква евангельскіх хрысціян баптыстаў»⁶⁵. Пры гэтым агаворвалася, што царквой будзе кіраваць царкоўная рада, а адказным перад ула-

⁶³ Tomaszewski H. Baptyci w Polsce ... S. 48–49.

⁶⁴ Сідзірчук А. Да гісторыі першага выдання Новага Запавету і Ісаім'я на сучаснай беларускай мове (1921 год) / А. Сідзірчук // Archiv. 2012. № 1–2. С. 112–113.

дамі з'яўляеца Л. Дзекуць-Малей⁶⁶. Пры гэтым Брэсцкая царква была галоўнай для цэлага палескага рэгіёна. Малітўны дом яе знаходзіўся ў арэндаваным будынку ў Брэсце на вуліцы Люблінскай уніі, 44, там жа жыў і Л. Дзекуць-Малей з сям'ёй. Дадзены зварот падпісалі 55 членуў Брэсцкай царквы. З гэтага можна зрабіць высьнову, што царква на той час ужо мела даволі значную колькасць вернікаў, паколькі свае падпісы паставілі толькі тыя, хто меў у польскай дзяржаве юрыдычны афірмленны статус. Сам Л. Дзекуць-Малей толькі 28 кастрычніка 1925 г. атрымаў польскую грамадзянства⁶⁷.

Брэсцкая баптысцкая царква з-за актыўнай дзейнасці Л. Дзекуць-Малея карысталася ўвагай прэзы. Даволі шырока асвятлялася ў перыядычных выданнях урачыстасці адкрыцця ўласнага малітўнага дома Брэсцкай баптысцкай царквы, якое адбылося 18 снежня 1927 г. Вернікі самі пабудавалі драўляны будынак малітўнага дома на 400–500 чалавек на набытай за ўласнія сродкі зямлі ў Брэсце на вуліцы Шырокай, 36. Будаўніцтва началося ў 1926 г. і працягвалася больш за год⁶⁸. Пасля яго ўрачыстага адкрыцця святковаліся ўгодкі гэтай падзеі, пра што таксама пісалі газеты⁶⁹.

У студзені 1927 г. Брэсцкая баптысцкая царква выбрала царкоўную раду і прыняла рашэнне пра стварэнне Брэсцкай царкоўнай акругі, да якой належалі многія цэркви, заснаваныя Л. Дзекуць-Малеем падчас евангелізацыйных паездак на Берасцейшчыне. Царкоўная рада складалася з 15 служыцеляў, а яе старшинай быў абранны Л. Дзекуць-Малей⁷⁰.

Рашэннем ад 2 траўня 1927 г. палескі ваявода выдаў афіцыйны дазвол Л. Дзекуць-Малею на права выканання рэлігійных абрадуў на тэрыторыі ваяводства. Пра час і месца набажэнстваў патрэбна было

⁶⁶ ДАВВ. – Ф. 1. Воп. 2. Сир. 2313. Арк. 14.

⁶⁷ Таксама Сир. 2327. Арк. 48.

⁶⁸ Открытие молитвенного дома в Бресте // Мір. – 1928. № 1. С. 6–7.

⁶⁹ Однаждыко М. Годовиціна открытие молитвенного дома в Бресте // Мір. – 1929. № 4. С. 10.

⁷⁰ Узяты з: <http://www.vitbok.com/1114.htm>

загадзя, не менш, чым за тры дні, паведамляць у мясцовыя паліцэйскія органы, як і пра змены часу і месца набажэнстваў. Асобна падкрэслівалася, што «публічныя выступленіі не дапускаюцца». Як прыклад падобнага звароту да мясцовых органаў улады можна прывесці паведамленне Л. Дзекуць-Малея ад 4 верасня 1929 г., адрасаванае на імя брэсцкага старасты: «Ласкава прашу выдаць дазвол на правядзенне набажэнства 15 верасня гэтага года паводле абраду Евангельскіх Хрысціян Баптыстаў у весцы Ляплеука дамачаускай гміны, Брэсцкага павета, начатак а 10 гадзіне раніцы ў доме № 10 Андрэя Якімука пад кірауніцтвам служыцеля Цярэнція Кірычука з царквы ў Рагозінے⁷¹. Адразу пасля таго, як адпаведны дазвол па стар атрымліваў, з канцылярыі брэсцкага старасты паведамлялі пра выдачу дазволу камендантуту паліцыі і даручалі яму скласці і надаць адпаведную справаздачу пра набажэнства, якое адбылося⁷².

Правядзенне хрышчэння ў таксама патрабавала дазволу мясцовых улад. Так, напрыклад, 30 верасня 1929 г. Л. Дзекуць-Малей звяртаўся ў Брэсцкое стараства з просьбай выдаць дазвол на правядзенне хрышчэння 6 каstryчніка 1929 г. «на рацэ Мухавец паміж чыгуначным і шасэйным мастамі ў кірунку Ковеля». Хрышчэнне мелася адбывацца ў 8-й гадзіне раніцы. Стараства дало дазвол, паведаміла ў мясцовую камендатуру паліцыі пра гэту падзею і запатрабавала ад паліцэйскіх адпаведнай справаздачы⁷³.

Польская ўлады канстатавалі, што ў Брэсце ў канцы 1920-х – пачатку 1930-х гг. было 500 вернікаў-баптыстаў, і што іпрактична ўсе яны запісаліся беларусамі⁷⁴.

Баптысцкая царквы палескага рэгіёна раслі хутка, узнякала восістрая патрэба ў пастарах і служыцелях. 27 студзеня 1931 г. Л. Дзекуць-Малей прасіў палескага ваяводу даць наставчанні на права рэлігій-

⁷¹ ДАВВ. - Ф. 2. Воп. 1. Сир. 1123. Арк. 136 адс.

⁷² Тамсама. Арк. 136.

⁷³ Тамсама. Арк. 149.

най дзейнасці для трох прэсвітараў: Мікалая Федарчука, Якава Курэца і Іллі Кобака, якія занялі месца служыцеляў у Брэсцкім рэгіёне евангельскіх хрысціян баптыстаў⁷⁵.

Паколькі дзейнасць царквы ахоплівае ўсе пытанні жыцця і смерці чалавека, то важным аспектам царкоўнага клопату з'яўляюцца могілкі. У 1926 г., як відаць з дакументаў, пад кірауніцтвам Л. Дзекуць-Малея быў складзены ўзор звароту вернікаў даволі шматлікіх баптысцкіх цэркваў да мясцовых улад з просьбай выдзелиць для беларускіх баптыстаў зямельныя надзелы пад могілкі, паколькі ў справе пахавання памерлых пастаянна ўзнікалі непаразуменіі з прадстаўнікамі іншых канфесій⁷⁶. Аднак справа аказалася не такая простая, просьба вернікаў да 1939 г. так і не была задаволена.

Такім чынам, за першае дзесяцігоддзе свайго царкоўнага служэння ў Брэсце Л. Дзекуць-Малей здолеў арганізаваць даволі вялікую царкву, якая налічвала некалькі сотняў вернікаў і прыхільнікаў, заснаваць шэраг мясцовых цэркваў на Берасцейшчыне, зарэгістраваць іх і наладзіць сістэму іх адносін з уладамі, пабудаваць уласны малітоўны дом. У Брэсцкай царкве быў арганізаваны цудоўны хор, які налічваў каля 40 спевакоў, якім кіраваў сам Л. Дзекуць-Малей.

Да Брэсцкай царквы адносіліся 19 рэгіянальных цэркваў, дзе рэгулярна кожную нядзелю адбываліся шматлюдныя набажэнствы і каля 80 царкоўных вясковых груп⁷⁷. Апроч гэтага пры царкве існаваў сірочы дом, праводзіліся пастаянныя рэгенція і біблейскія курсы, курсы рамяства⁷⁸.

⁷⁵ ДАВВ. - Ф. 1. Воп. 2. Сир. 2319. Арк. 1.

⁷⁶ Тамсама. Ф. 2. Воп. 1. Сир. 1123. Арк. 63.

⁷⁷ M. L. Ochronka sterow w Brzeszu // Słowo Prawdy. - 1926. - № 3. - S. 5.

⁷⁸ Pochłanianie na ochronkę w Brzeszu nad Biadgom // Słowo Prawdy. - 1926.

Беларуская Біблія

У канцы 1926 г. і пачатку 1927 г. у Заходній Беларусі адбываліся бурныя палітычныя падзеі, куды была ўцягнута практычна ўся заходнебеларуская інтэлігенцыя. Гэтыя падзеі былі звязаны з узнікненiem, імклівым ростам і разгромам Беларускай Сялянска-Рабочніцкай Грамады (БСРГ). У кастрычніку 1927 г. па справе БСРГ А. Луцкевіч трапіў за краты, дзе знаходзіўся да трунія 1928 г. Менавіта на такім палітычным фоне адбывалася выданне беларускіх Евангелляў асобнымі книгамі, апошняе з якіх, Евангелле паводле Марка, выйшла ў 1928 г.

У 1927 г. у агульнопольскім баптысцкім часопісе «Маяк» Л. Дзекуць-Малей распісаў уласны праект пад называй «Беларуская балонка» («Беларуская старонка»). Тут варта адзначыць, што «Маяк» выходзіў на рускай мове і быў разлічаны пераважна на цэркви Заходній Беларусі і Заходній Украіны (Валыні), а таксама ў некаторай ступені на цэрквы ў СССР. У «Маяку» існаваў асобны «Украінскі відділ», а з сярэдзіны 1927 г. з'явілася «Беларуская балонка». Мэту яе стварэння Л. Дзекуць-Малей выразна акрэсліў у сваім першым артыкуле: «Да цябе, родны Беларускі народзе, адважваюся загаварыць праз гэтую часопіс і звярнуць тваю ўвагу на цудоўныя слова твойго адзінага Абаронцы і Навадыра. Ён – сама праўда; дык і слова Яго спрадядлівия. Даверся Яму, і Ён вызваліць цябе. Толькі Ён вышле табе зорку, што разалье над табою свяцло волі і спакою, спыніць твае мучэнні, і прыгорне цябе змучанага гаротніка, да Свайго Божага сэрца. Гэта цябе Ён кліча: бо ж ты “працуючы і абцяжараны”. Ён цябе ўжо “згледзіў”, хоць ты яшчэ далёка. Пакуль час спяшайся да Яго, Ён чакае цябе, блудны сыну, і прыме»⁷⁹.

У сваіх публікацыях на «Беларускай балонцы» Л. Дзекуць-Малей на шматлікіх біблейскіх прыкладах паказваў, што адказ на «беларуское пытанне» знаходзіцца ў Бібліі. Ён вельмічаста звяртаўся не да асобнага чалавека, а да народа, бачаў адну з галоўных нацыянальных

проблем у адсутнасці нацыянальнага перакладу Бібліі і хрысціянскай літаратуры. Брэсцкі пастар не толькі канстатаваў недахон, ён імкнуўся яго выправіць, робячы для гэтага біблейскія пераклады, складаючы брашуры з біблейскімі гісторыямі, змяшчаючы ў «Маяку» тэксты беларускіх евангельскіх песень. Фактычна кожны нумар «Маяка», пачынаючы з 1927 г., заканчваўся наступнай рэдакцыйнай абвесткай: «Сябры беларускага народу. Ёсць для раздаванія беларускія Евангеллі і брашуры. Распаўсюджвайце іх сярод ваших суседзяў, аднавіскуюцца, суграмадзян. Выпісаць можна ў неабмежаваным ліку, толькі за вяртанне паштовых выдаткаў»⁸⁰.

У канцы 1927 г. на «Беларускай балонцы» «Маяка» быў апублікаваны артыкул Л. Дзекуць-Малея «На слядах Хрыста», дзе ён узняў пытанне розніцы паміж памінальнымі хрысціянамі і рэальнімі. Пастар канстатаваў, што сярод беларусаў многія толькі называюць сябе хрысціянамі, але жыццё іх далёкае ад біблейскіх стандартоў⁸¹. Ён заклікаў беларусаў звярнуцца да Хрыста, бо ў жыцці ёсць толькі дзве дарогі: да Бога і да д'ябла.

Пашырэнне ў народзе беларускага перакладу Бібліі было марай і мэтай брэсцкага пастара. Тут ён выходзіў за межы сваёй царквы, дэнамінацыі і нават канфесіі. Л. Дзекуць-Малей лічыў важным, каб усе хрысціянскія канфесіі карысталіся беларускай Бібліяй. Пра гэта ён пісаў А. Луцкевічу: «Радуецца сэрца таксама і таму, што духавенства пачынае разумець моц Святога Пісання – Слова Божага ў роднай мове беларускай і што нават будуць даваць на тое сваю згоду і што бяруцца пашыраць сярод народу. Дай Бог, каб яны былі у гэтым шчырымі насіцелямі святла Божага»⁸². Важна адзначыць, што Л. Дзекуць-Малей асабіста масава раздаваў беларускія Евангеллі падчас евангелізацыі, і некаторыя асобнікі яго выданняў да гэтага часу захоўваюцца ў пратэстанцкіх сем'ях на Берасцейшчыне.

⁷⁹ Друзья белорусского народа // Маяк. – 1928. № 8. – С. 8.

⁸⁰ На слядах Христа // Маяк. – 1928. № 11-12. – С. 12.

У 1929 г. адбыўся прарыў у адносінах Л. Дзекуць-Малея з Брытанскім і замежным біблейскім таварыствам, якое нарэшце прызнала мэтазгодным выданне ўсяго Новага Запавету на беларускай мове і нават выдатковала фінансы на пераклад, вычытку, карэктuru і друк⁸³. Справа пайшла хутчэй, і ў канцы чэрвеня 1931 г. Новы Запавет і Псалмоў ў перакладзе Л. Дзекуць-Малея і А. Луцкевіча выйшлі фантастычным для той сітуацыі накладам у 25 тыс. асобнікаў.

Над першым беларускім перакладам Новага Запавету і Псалмоў галоўным чынам працавалі два перакладчыкі – Л. Дзекуць-Малея і А. Луцкевіч. Асабістыя адносіны паміж імі былі сяброўскія. А. Луцкевіча па стар называў «Дарагі ў Госпадзе браце Антоні!», так звычайна хрысціяне звяртаюцца адзін да аднаго. Кожны ліст Л. Дзекуць-Малея да А. Луцкевіча пачынаецца з біблейскіх цытат ці кардынат, напрыклад, «Ісая 40:28-31» (гэта натхняльныя радкі пра тое, што чалавек, які спадзяеца на Бога, ніколі не стоміцца). Трэба думаць, што праца над перакладам Новага Запавету і Псалмоў зблізіла гэтых дзеячоў, што пацвярджаюць і факты іх біяграфіі.

Дзеля шырэйшага кантэксту прывядзём фрагмент успамінаў аднаго пратэстанцкага пастара Заходнай Беларусі Яна Пятроўскага: «У годзе 1935 або крыху раней я першы раз спаткаўся з гаспадаром Антонам Луцкевічам у ягонай кватэры на Піўной вуліцы ў Вільні. Вынятковая культурная пастава гаспадара дому, унутраны выгляд памяшкання, і перад усім яго эрудыцыя – тварылі ўражанне і будзілі перакананне, што каб быць беларусам, не аваязкова трэба атаясамівацца з кунаю хатаю, паношаным кожухом ці батратвам»⁸⁴.

Выход Новага Запавету і Псалмоў стаў значнай падзеяй у жыцці Заходнай Беларусі, як успамінаў вышэйзгаданы па стар Ян Пятроўскі:

⁸³ Сідарович А. Да гісторыі першага выдання Новага Запавету... С. 121.

⁸⁴ Пятроўскі Я. Антон Луцкевіч – арыстакрат беларускіх думкі / Я. Пятроўскі // Пратэстанцкая царква і беларускі нацыянальны рух на пачатку XX стагоддзя. –

«Калі ў першай палове трыццатых гадоў выйшаў з друку на беларускай мове Новы Запавет з Псалмамі, на вось Вільня – Варшава імя Антона Луцкевіча было на вуснах і ў друку ў колах праваслаўных, каталіцкіх як і пратэстанцкіх, наверуючых людзей як і веруючых»⁸⁵.

Для Л. Дзекуць-Малея гэта супраца мела важнае значэнне як у прафесійных адносінах (веданне А. Луцкевічам грэчаскай мовы), так і ў плане вялікага аўтарытэту А. Луцкевіча ў асяроддзі беларускай інтэлігенцыі. Вілавочна, што абоцца перакладчыкі ставіліся адзін да аднаго з павагай і разумелі важнасць сіправы перакладу і пашырэння ў народзе Бібліі на беларускай мове.

Вайна і эміграцыя

У верасні 1939 г. на падставе сакрэтнай нямецка-савецкай дамоўкі Чырвоная армія заняла Заходнюю Беларусь, якая была далучана да БССР. Для заходнебеларускіх цэрквей усіх канфесій надышлі цяжкія часы, якія скончыліся па сутнасці толькі ў 1991 г.

Пачатак Другой сусветнай вайны прынёс вельмі істотныя змены ў жыццё Л. Дзекуць-Малея і яго сям'і. У ноч на 19 чэрвеня 1941 г. ён быў арыштаваны савецкімі ўладамі і асуджаны да смяротнага пакарання, а яго блізкія былі высланы ў Казахстан. Ад смерці Л. Дзекуць-Малея ўратавала толькі нямецкае наступленне 22 чэрвеня 1941 г.

Надчас нямецкай акупацыі брэсцкі пастар зноў вярнуўся да сіравы ажыццяўлення перакладу ўсёй Бібліі на беларускую мову. У 1946 г. Вітаут Тумаш пісаў у Брытанскаса і замежнае біблейскае таварыства ў Лондане, што ў 1942 г. узнякла ініцыятыва перавыдання Новага Запавету ў перакладзе Л. Дзекуць-Малея і А. Луцкевіча накладам у 20 тыс. асобнікаў. Аднак дазвол нямецкіх улад так і не быў атрыманы⁸⁶.

⁸⁵ Пятроўскі Я. Антон Луцкевіч – арыстакрат беларускіх думкі... С. 59.

⁸⁶ Юрайч Л. Шматлікія інстытуцыі. Гісторыя людзей і геды на эміграцыі

Падчас нацысцкай акупацыі Л. Дзекуць-Малей заняўся даволі рыхыкоўнай і небяспечнай для жыцця справай – арганізацыяй перакладу на беларускую мову кніг Старога Запавету. Нагадаем, што напысты пераследавалі Стary Запавет як «габрэйскія пісанні». На просьбу Л. Дзекуць-Малея В. Тумаш пачаў пераклад кнігі Эклезіяста⁸⁷, які на жаль, загінуў у віхуры ваеннага ліхалецця.

У 1944 г. Л. Дзекуць-Малей выехаў на Захад, паколькі ад савецкай улады ён мог чакаць толькі выканання смяротнага прысуду. Але і там ён не перастаў клапаціцца пра справу выдання поўнай Бібліі на беларускай мове. 13 студзеня 1945 г. ён пісаў пастару Я. Пятроўскуму: «Ляжала ўжо даўно думка на маім сэрцы, каб наш народ меў, як і іншыя народы, поўную Біблію. Шукаю дзеля гэтага ўсе магчымасці і дука ўсцешыўся, што і сп. Pastar хоча данамагчы, каб была і ў нашым народзе Біблія на беларускай мове»⁸⁸.

На жаль, гэтым планам не было наканавана спраўдзіцца. Апошніх 10 гадоў свайго жыцця пастар Л. Дзекуць-Малей правёў у Польшчы, у 1946 г. Бог даў яму сустрэцца з жонкай Серафімай і дзецьмі, якія вярнуліся з савецкіх лагераў. Памёр славуты берасцейскі пастар 20 студзеня 1955 г. у Гданьску, дзе і пахаваны.

⁸⁷ Юрэвіч Л. Шматгалосы эпістолярыум ... С. 431.

⁸⁸ Лісты Лукаша і Серафімы Дзекуць-Малея ... С. 66.